

Motion till riksdagen
2012/13:Fi222

av **Lars-Axel Nordell (KD)**

Tillgången till offentliga data

Förslag till riksdagsbeslut

1. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om fri tillgång till offentliga data.
2. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om elektroniskt utlämnande av allmänna handlingar.¹

¹ Yrkande 2 hänvisat till KU.

Fel! Okänt namn på

Motivering

Trots en lång tradition av öppenhet i den offentliga förvaltningen, med en offentlighetsprincip som infördes redan 1766, har Sverige halkat efter den internationella utvecklingen när det gäller öppenhet. I det nyligen publicerade Open Data Index, som jämför öppenhet avseende tillgång till elektroniska handlingar för vidareutnyttjande i 61 länder, hamnar Sverige på 30:e plats efter länder som Kazakstan, Kina och Ryssland.

I dagsläget finns ingen nationell portal eller katalogtjänst som gör det enkelt att hitta och vidareutnyttja data från den offentliga sektorn. Däremot har innovationsmyndigheten Vinnova nyligen fått i uppdrag att utveckla en sådan portal. Det är i dag osäkert hur många datakällor som portalen kommer att kunna erbjuda. Många entreprenörer som vänder sig till statliga myndigheter för att få del av deras data möts av höga avgifter eller av en vägran att lämna ut information elektroniskt.

Inom den kommunala sektorn ser det något ljusare ut. Där har flera kommuner kommit igång med ett arbete kring öppna data. Det gäller bland annat Stockholm, som har dataportalen open.stockholm.se där staden löpande publicerar nya dataset. Vidare kan nämnas Göteborg, där Trafikkontoret har lanserat data.goteborg.se, och Örebro, som vunnit pris i den europeiska Open Data Challenge för sina kartpunkter och som nu arbetar på en handlingsplan för öppna data. Dessutom drivs det projekt i Nacka, Västerås och Umeå med stöd från Vinnova.

Genom Vinnovas utlysning av bidrag för öppna dataprojekt tidigare i år har ett flertal viktiga projekt kommit igång. Det handlar bland annat om ett projekt som drivs av Sveriges Kommuner och Landsting och som syftar till att skapa ett dialogforum och nationellt ramverk för publicering av kommun- och landstingsdata. Ett annat projekt drivs av Linköpings universitet och Statistiska centralbyrån med målet att etablera en central datakälla i Sverige. Den är tänkt att fungera som katalysator för andra initiativ kring länkade data. Ytterligare ett exempel är ett projekt som Skatteverket och Bolagsverket driver för att bland annat påvisa möjligheter och nytta med öppna data inom enskilda myndigheter eller mellan myndigheter. Projektet ska också lämna bidrag till E-delegationens arbete med standardisering av grundläggande begrepp inom svensk offentlig förvaltning.

Inom den offentliga sektorn finns det i dag en stor mängd data som inte är integritetskänslig och som håller en hög kvalitet. Exempelvis handlar det om statistiska uppgifter, geografisk data och väderdata. Denna offentliga information är till nytta för medborgarna, näringslivet och det civila samhället. Nya tjänster kan skapas samtidigt som de ger förutsättningar för nya företag och fler jobb.

Därför har EU antagit ett direktiv om vidareutnyttjande om information från den offentliga sektorn, det så kallade PSI-direktivet. Den 1 juli 2010 trädde en lag i kraft som införlivade direktivet i svensk lagstiftning.

Att göra offentlig data fritt tillgänglig är ett naturligt steg för att anpassa 1700-talets offentlighetsprincip till det 21:a århundradet. Genom att förenkla

för medborgare och företag att ta del av och vidareanvända information från den offentliga förvaltningen förbättras möjligheterna till ”ett fritt meningsutbyte och en allsidig upplysning”.

Genom att öka tillgången till offentlig data förändras maktstrukturerna i samhället. Det blir enklare för enskilda att söka efter specifik information och att analysera den utifrån sina egna förutsättningar. Traditionella grindvakter som exempelvis tjänstemän i den offentliga förvaltningen får en förändrad roll i och med att den information som de tidigare kontrollerat tillgången till blir tillgänglig för fler.

De offentliga data som tillgängliggörs för vidareanvändning kan bland annat användas för att öka medborgarnas insyn i förvaltningen, öka möjligheten till deltagande i olika besluts- och planeringsprocesser samt bidra till förbättrade beslutsunderlag för företag och konsumenter.

Utanför Sverige har flera offentliga organisationer valt att tillgängliggöra alla sina utgifter. Några tillgängliggör också alla sina avtal. Andra exempel på information som återutnyttjas för att skapa medvetenhet om närsamhället är brottsstatistik, beslut om serveringstillstånd samt andra affärslicenser, miljö-tillsynsprotokoll och liknande.

Att arbeta med öppna data för även med sig positiva effekter för kärnverksamheten och den offentliga förvaltningens interna processer. En grundförutsättning för att kunna tillgängliggöra sin information så att andra kan återanvända den är att förvaltningen först har ordning och reda på sin information samt sina system och processer.

I och med att data från verksamheten struktureras och görs tillgänglig för andra blir den också tillgänglig för den egna verksamheten och kan utgöra underlag när verksamheten analyseras. Det här skapar också möjlighet för de egna medarbetarna att ta del av information som kan tjäna som underlag för beteendeförändringar eller egna förbättringsförslag.

Flera försök har gjorts för att beräkna värdet på marknaden för informationstjänster som bygger på offentliga data och e-tjänster. En studie som 2011 genomfördes på uppdrag av EU-kommissionen visar på stor nytta av fritt tillgänglig offentlig data.

Omräknat till svenska förhållanden visar studien att den direkta tillväxtpotentialen i en ökad vidareanvändning av offentlig data i Sverige skulle vara runt 10 miljarder kronor. Med utgångspunkt i den svenska skattekvoten skulle detta innebära ökade intäkter för det offentliga med drygt 4,5 miljarder kronor. Detta kan jämföras med de cirka 530 miljoner kronor som statliga myndigheter säljer offentlig data för i dag. De samlade direkta och indirekta ekonomiska effekterna av ökad tillgång till öppen data beräknas motsvara ett värde av 36 miljarder kronor för svensk del.

Den europeiska studien visar också att om tillgången till geodata ökar kan värdet av informationen öka med 10–40 procent. Att ta bort det undantag för utbildnings- och forskningsinstitutioner som i dag finns i PSI-direktivet och den svenska PSI-lagstiftningen motsvarar en nytta på 1,5 miljarder kronor. Om dessutom trafikdata görs tillgänglig, så att varje svensk kan minska sin restid med i genomsnitt två timmar per år, har detta ett värde av en kvarts miljard kronor.

Fel! Okänt namn på

Ett annat exempel är frisläppandet av det danska folkbokföringsregistret. Kostnaden för reformen beräknades 2010 till ungefär 20 miljoner kronor medan nyttan mellan 2005 och 2009 beräknades till ungefär 130 miljoner kronor.

I en rapport publicerad av FN pekas på värdet i små investeringar för att tillgängliggöra data. Den amerikanska delstaten Kalifornien investerade 12 000 US-dollar i att bygga en tjänst som tillgängliggjorde information om bland annat upphandlingar, avtal och ersättningar. Efter ett fåtal månader hade delstaten sparat över 20 miljoner dollar, tack vare att felaktigheter och onödiga utgifter upptäckts av tjänstens användare.

Delstaten Texas uppgav två år efter att den börjat publicera information om sina utgifter ”ner på nivån av enskilda pennor” att de sparat 4,8 miljoner dollar och identifierat ytterligare 3,8 miljoner i möjliga besparingar. Detta ska jämföras med delstatens investering och kostnader för publiceringen på cirka 300 000 dollar. Totalt förväntade sig delstaten att kunna spara 28 miljoner dollar under den första fasen av sitt öppenhetsprogram.

Tillgängliggörandet av offentlig data främjar också innovation. Kommerciella och sociala entreprenörer ges möjlighet att utveckla nya tjänster eller förbättra redan befintliga. Den lagstiftning som trädde i kraft 2010 är bara ett steg på vägen för att kunna tillvarata den potential som finns i den svenska offentliga informationen.

Data som stat, kommuner, landsting och regioner samlar in ska vara sådant som verkligen behövs för att fullgöra en uppgift som har ett legitimt samhällsintresse. Insamling, lagring, bearbetning och utlämning bör antingen finansieras med skattemedel eller via offentligrättsliga avgifter som den som är skyldig att lämna en uppgift betalar. Detta innebär att offentlig data kan erbjudas utan kostnad till dem som vill ha ett registerutdrag eller vill använda den för vidareförädling. Jämfört med i dag blir det alltså en förändring, då flera myndigheter för närvarande kräver så mycket betalt för sin information att det blir svårt, och ibland omöjligt, för små entreprenörer att förverkliga sina produktidéer.

Att myndigheter finansierar sin verksamhet genom att sälja data till marknadspriser för med sig flera problem. Dels konkurrerar myndigheten med den privata sektorn i det ögonblick datan innehåller någon form av förädling, dels riskerar myndigheten att snabbt förlora sin finansiering när samma eller liknande data kan fås på annat håll. Så har till exempel statens väderinstitut SMHI förlorat inkomster när den norska vädertjänsten erbjuder svensk väderdata utan kostnad. Lantmäteriet förlorar intäkter när geografisk data kan fås från exempelvis sökmotorn Googles karttjänster.

I dag är det endast en del av myndigheternas intäkter som kommer från försäljning av oförädlad data till den privata sektorn. För många myndigheter kommer stora delar av intäkterna från handel myndigheter emellan och försäljning av data till kommuner och landsting. Finansieringen av en reform som innebär att offentlig data blir fritt tillgänglig bör alltså till betydande del kunna göras genom omfördelning av resurser mellan myndigheter samt genom att tillämpa den så kallade finansieringsprincipen mellan staten och den kommunala sektorn.

Fel! Okänt namn på

Offentlig data bör vara fri i ordets rätta bemärkelse, gratis att använda och fri att återanvända, bearbeta och modifiera utan andra begränsningar än vad som krävs för att skydda den personliga integriteten och vitala samhällsintressen så som exempelvis upprätthållande av lag och ordning och skydd av rikets säkerhet. Det ska också vara möjligt att ta del av statliga och kommunala myndigheters obearbetade rådata. Informationen bör vara komplett med metadata som beskriver dess innehåll och underlättar automatisk bearbetning. Regeringen bör därför utveckla en prissättnings- och licensieringsmodell för fri tillgång till offentlig data i Sverige.

Förutom prissättning och licensiering av data är formatet av avgörande betydelse för att den potentiella nytta som finns i vidareutnyttjande av handlingar från den offentliga förvaltningen ska kunna realiseras.

I dag finns ingen skyldighet för myndigheter att lämna ut sina uppgifter i elektronisk form. Många myndigheter väljer, trots regeringens påpekande att elektroniskt utlämnande ofta är att föredra, att lämna ut sina uppgifter utskrivna på papper. Detta förfarande gör att uppgifterna i stort sett blir oanvändbara för dem som vill utveckla tjänster med den offentliga informationen som grund.

I februari 2010 lämnade E-offentlighetskommittén sitt slutbetänkande, och föreslog en ändring i offentlighets- och sekretesslagen som innebär att myndigheter får en skyldighet att lämna ut handlingar i elektronisk form om det inte är olämpligt.

Att införa en sådan regel är ett bra första steg mot en fullt genomförd elektronisk offentlighetsprincip och nödvändigt för att komma till rätta med de mest akuta hindren för utvecklingen av nya tjänster med offentlig data som grund.

Den pågående översynen av registerlagstiftningen är också en viktig del för att komma till rätta med de problem som finns. Men det arbetet är mer långsiktigt och mer omedelbara åtgärder krävs. Informationshanteringsutredningen har till exempel inte i uppgift att se över frågan om elektroniskt utlämnande av allmänna handlingar till allmänheten, något som är av avgörande betydelse för att Sverige ska kunna återta en tätposition vad gäller öppenhet i den offentliga förvaltningen. Regeringen bör därför återkomma till riksdagen med ett förslag om en skyldighet för myndigheter att lämna ut handlingar elektroniskt.

Stockholm den 3 oktober 2012

Lars-Axel Nordell (KD)